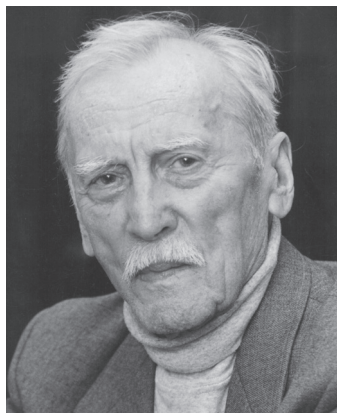

ВАСИЛЬ БОРОДАЙ (До 90-річчя від дня народження)

...Мені здавалося, що дуже легко буде підготувати невеличку статтю до ювілею Василя Захаровича Бородая, оскільки так багато написано про нього за довгі роки життя і творчості як про чудову людину, від Бога наділену яскравим і невичерпним художнім талантом, доброю душею і творчим горінням. Проте, гортаючи сторінки написаного про нього, зрозумів, що неможливо в короткій розповіді охопити всі віхи великого і часто важкого шляху Майстра за його 90 років, незважаючи на які, він і тепер щодня, як птах, легко злітає на кількадеметрові риштування і працює над скульптурою чергового вершника, якого кінь несе в далекі обрії.

А починався життєвий шлях Василя Захаровича в Катеринославі (тепер Дніпропетровськ) 1917 року, де він народився 5 серпня. Там згодом почав свою творчо-трудова біографію, звідти ж пішов на фронт Великої Вітчизняної, а потім з Перемогою та бойовими нагородами повернувся старшим лейтенантом

до мирного життя. Саме тоді він серйозно замислився над тим, як розвинути свої мистецькі здібності й стати скульптором-професіоналом.

1947 р. В. З. Бородай поступив до Київського художнього інституту (тепер Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури), де ще в студентські роки, навчаючись у майстерні професора Г. Лисенка, виявив неабиякі здібності скульптора-професіонала: 1951 р. експонував на виставці композицію «Юність», яка одразу ж знайшла своє місце в музеї. У 1953 р. молодий скульптор створює визнану фахівцями скульптуру Івана Богуня — сподвижника Богдана Хмельницького, бере участь у роботі над пам'ятником М. Щорсу в Києві. Мандруючи Африкою, робить серію скульптурних портретів «По Єгипту», ліпить паркову скульптурну постать Лесі Українки, створює скульптурні портрети Василя Касіяна, Петра Панча, Левка Ревуцького, Павла Тичини, Тетяни Яблонської, чудові жіночі фігури у малій бронзовій пластиці та інші високомистецькі твори.

Як талановитому митцеві В. З. Бородаю у 1964 р. присвоюється почесне звання народного художника України, а за сумлінну викладацьку роботу й умілу організацію навчального процесу Василя Захаровича призначають ректором Київського художнього інституту (1966—1973 рр.), де він одержує вчене звання професора (1971) і працює до сьогодні. Всі ці роки Майстер плідно творить як скульптор, докладає зусиль як педагог і громадський діяч, за що його обирають головою Спілки художників України (1968—1973 рр.), депутатом Верховної Ради України двох скликань (1968, 1982 рр.), відзначають високими урядовими нагородами. У 1988 р. за великі творчі досягнення його обирають дійсним членом (академіком) Академії художеств СРСР. Незважаючи на велике громадське і педагогічне навантаження, Майстер у 1970—1980 рр. успішно працює над новими скульптурними композиціями і портретами. Він створює погруддя Т. Г. Шевченка, встановлене в Арров-Парку поблизу Нью-Йорка (США), пам'ятник Т. Г. Шевченку у місті Білий Бір (Польща). У 1974—1981 рр. В. Бородай очолює дуже складну й відповідальну роботу групи митців при спорудженні в Києві на схилах Дніпра Меморіального комплексу «Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр.» зі встановленням статуї Матері-Батьківщини.

Автором ескізного проекту комплексу, як відомо, був Євген Вучетич, після смерті якого у 1974 р. керування спорудженням меморіального об'єкту було покладено на архітектора Віктора Єлізарова, а виконання скульптурних робіт — на Василя Бородая. Працювати було важко, враховуючи ще й те, що в роботу з метою переробок, доробок, змін втручалися висо-

кі представники керівних органів Москви і Києва, даючи часом взаємовиключаючі вказівки типу «змінити меч на вінок», «зменшити» чи «збільшити» в розмірах деталі пам'ятника, «повернути» його, «зробити його нижчим» та ін. Нарешті 9 травня 1981 р. пам'ятник було відкрито, і Василя Захаровича у групі авторів удостоїли найвищого тоді урядового заохочення — Ленінської премії. А в 1982 р. талановитий, невгамовний, працелюбний і цілеспрямований митець Бородай створює пам'ятник на честь літописних засновників Києва — братів Кия, Щека, Хорива та їхньої сестри Либеді, який прикрашає набережну Дніпра в Києві. Василь Захарович і тепер плідно продовжує свою творчу і педагогічну діяльність, зокрема і як дійсний член (академік) Академії мистецтв України (АМУ), до складу якої він увійшов у 1997 р. як академік-засновник нагороджений вищою відзнакою АМУ — Золотою медаллю Академії мистецтв України. А в 2007 р. Президент України вручив йому високу нагороду держави — орден Ярослава Мудрого.

Принагідно хочу пригадати одну не дуже давню телевізійну передачу, в якій я виступив як автор і ведучий. Сюжет з телевізійного циклу «Академіки. Життя в мистецтві» було присвячено життєдіяльності В. З. Бородая. У тій передачі взяли участь його дружина, колеги, учні, друзі й прихильники таланту Майстра. Відбулася тоді тепла, щира й відверта розмова, яку хочу зараз відтворити, скориставшись тодішнім телезаписом.

Ведучий (Ігор Безгін): Відвідуючи в радості й печалі улюблені куточки нашого міста або покладаючи квіти до підніжжя відомих київських монументів, кияни не замислюються над тим, що в кожного з цих творів є автор і що більшість відомих київських пам'ятників створила ця тиха і скромна людина на ім'я Василь Захарович Бородай, якому й надаємо слово.

Василь Бородай: Мама розповідала, що я народився в сорочці. Я, знаєте, часто згадував ці слова — і в спокійні часи, і в лиху годину, і під час війни. Мабуть, мені дуже пощастило: у мене були гарні батьки, вони любили і пестили мене. Саме це, напевне, мене в житті оберігало.

Ведучий: Щиру любов до батька він втілює у своїй першій скульптурі, зобразивши його сівачем весняної ниви.

Василь Бородай: Мене виховували, щоб справедливий був, щоб, де тільки міг, допомагав людям. Мама і тато ніколи при мені не лаялися — я дивувався цій парі: от було б гарно, якби всі так жили!

Андрій Чебикін, Президент Академії мистецтв України, ректор Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, народний художник України, професор: Він дуже любив своїх батьків — це одна з основних тем у творчості Бородая. Це говорить дуже багато про людину. Любить свою землю — Дніпропетровщину. Про це ми не раз чули і знаємо. І знову-таки це відображено в його творчості. Загалом Василь Захарович — видатна людина в нашому мистецтві. Дуже приємно бути ректором і знати, що твій колишній ректор В. З. Бородай живий, здоровий і повен натхнення. І дай Бог, щоб так і було! Його останні роботи — камерні скульптури — надзвичайно цікаві. Він повертається до себе молодого — прекрасно малює, майстерно, винахідливо komponує.

Василь Бородай: В образотворчому мистецтві є свята тема — кожен майстер, коли звертається до зображення пластики жіночого тіла, одразу демонструє, яким він є художником. Земля, мати, жінка, кохана. І якщо у когось не виходить красиве пластичне вирішення жіночого образу, значить він як художник не відбувся. Кожен, хто звертається до цієї теми, зазнавши невдачі, нехай сам оцінить, визначить рівень свого таланту. Так було в усі часи. Згадаймо давню Грецію, епоху Відродження, творчість Майоля... Перед нами постає дивовижна, музикальна пластика, гармонійний ритм в усіх творах. А якщо цього немає — то нема й твору мистецтва. Ось такі роздуми спонукали мене ще раз звернутися до улюбленої теми. Дехто говорить: «Та що це за тема! Всякий може!» На це скажу так: «Як художник я закликаю всіх, хто хоче щось довести в мистецтві, спробуйте зобразити в пластичі жінку».

Незважаючи на те, що вони невеликі за розміром (вказує на невеличкі, бездоганно виконані ним жіночі скульптурки, що стоять поруч), пригляньтесь, скільки в них ніжності, привабливос-

ті, краси — спробуйте зробити так! Я готую велику серію до своєї виставки, що відбудеться в 2017 р. (злегка посміхається — це має бути його 100-річний ювілей). На тій виставці буде представлено близько сорока таких статуеток. Гадаю, глядачеві буде цікаво з ними зустрітись.

Валерій Швецов, заслужений діяч мистецтв України, зав. кафедри скульптури Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, професор: Дивно те, що така людина ще й дуже завзята. І весь час він у творчому пошуку, весь час десь бігає, щось вивчає, робить. І все йому цікаво. І оця цікавість, оце завзяття іноді виходили йому боком: він падав з риштувань, працюючи над статуями, бо все ж бігом-бігом, після цього навіть не раз лежав у лікарнях. А бігає й досі. Все чуття доброти віддав студентам. Це його позиція і нині. От зараз він керує роботою аспірантів — та ж сама позиція: себе віддає до останку і вимагає, щоб усі, хто тут працює, — все віддавали студентам.

Михайло Криволапов, академік академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, професор: Він дуже вболіває за своїх учнів. Поруч з ними — він як нянька. Не приховує своїх секретів, а розкриває, повністю віддає учням все, що знає і вміє. Це найбільш характерна риса Майстра.

Андрій Корвач, аспірант В. З. Бородай: Я мав можливість спілкуватися з Василем Захаровичем як скульптор зі скульптором. І що мене сильно дивувало взагалі в роботі з Василем Захаровичем, що ніколи не було такого розмежування — я учень, а він педагог. Ми працювали на рівних.

Валерій Швецов: Сказати про те, що він багато випустив талановитих скульпторів, це не все сказати. Точнішим буде сказати, що серед його випускників бездарних не було.

Андрій Корвач: Я дивився на твори Василя Захаровича і бачив, що ця людина, в цьому столітті досягла вищих мистецьких вершин. І я завжди дивувався, як він, будучи людиною, котра взагалі пізно почала займатися скульптурою, створив такий геніальний твір, як човен засновників Києва, на якому гордо стоять брати Кий, Щек і Хорив та їхня сестра Либідь. Мало того, що він став символом Києва. Для мене особисто і для всіх інших цей човен став символом епохи, символом великих досягнень української культури.

Ведучий: Ми заходимо до майстерні Василя Захаровича, де нас вітає його дружина — Лідія Павлівна, з якою вони прожили понад півстоліття у любові й злагоді (її, на жаль, нещодавно не стало).

Лідія Бородай, дружина: Він завжди перебуває в роботі. Всі його конкурси були дуже тривожні, але й радісні для нас. Він любить свій дім, чудовий батько. Ви знаєте, я не чула, щоб він голос коли-небудь підвищував.

Ведучий: Це щасливе подружжя, хоч у житті траплялися не тільки радісні, а й сумні години: рано пішла з життя старша донька Галина — найталановитіша, за словами самого Василя Захаровича, в їхній сім'ї художниці. Були й інші труднощі, але завжди разом вони їх долали, разом раділи успіхам.

Лідія Бородай: 55 років ми живемо разом і дуже щасливо. Що так — то так. Горе було, кривда. — Галочки не стало, а так — щасливо прожили і живемо.

Валерій Швецов: Життя йому дало щастя таке побутове, будемо так казати, — і чудова дружина, і чудові діти. І дуже серйозну якість він має в творчості — винахідливість. Він просто якийсь інженер у скульптурі. Розповідали: ще коли в проектній стадії робили пам'ятник Цюрупі і Катонін займався п'єдесталом, Бородай дивився-дивився, підійшов, узяв постамент, перевернув його навпаки і каже: «Може, так буде краще?». І Ви знаєте, так постамент і встановили.

Михайло Криволапов: Він людина незалежна у своїх судженнях. Навіть були такі моменти, коли Василь Захарович високим партійним керівником висловлював свою думку, яка не збігалася з їхніми вказівками. Я сам неодноразово був свідком цього: так було і з головою Ради Міністрів, і з Першим секретарем ЦК Компартії України. Він частенько наполягав на своєму баченні тих чи інших моментів розвитку художньої культури. Так поведився Бородай і зі своїми колегами. Він не підлаштовувався під ті думки, що існували, а мав свій власний погляд.

Валерій Швецов: Приїхав Василь Захарович з Єгипту — зробив власну виставку, що гучно прозвучала. І не тому, що там екзотика Єгипту була, а він просто зробив не так, як тоді робили в Україні. Навіть, може, зробив так, як тоді забороняли робити.

Ведучий: Кожна скульптура єгипетського циклу виразно передає відблиск далеких земель, дихання епох, яскравість типажів, майстерність та образність мислення автора. Проте в ті часи до Василя Захаровича були серйозні претензії за відступ від так званого соцреалізму. Але слід віддати йому належне за те, що він тоді витримав тиск і лишився, перш за все, Художником.

Андрій Чебикін: Ви знаєте, доля скульпторів нелегка. Про те, що у нього було велике визнання, свідчать і нагороди, і міжнародні премії. Тобто з точки зору номінального визнання тут нема питань. Але складність долі скульптора полягає в тому, що коли художник робить твір, — його можна потім показати, а можна сховати в запасник. А коли стоїть пам'ятник, то тут, якщо схибив, то це на все життя. А якщо зробив талановитий твір, то на віки.

Більшість творчих праць Василя Захаровича — це талановиті твори, які житимуть вічно.

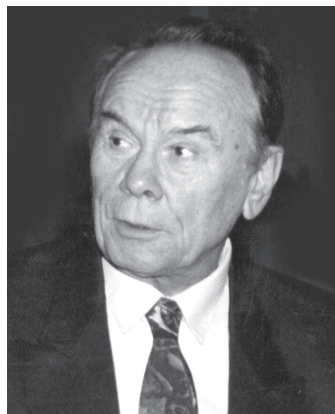
Ігор БЕЗГІН

*академік, віце-президент Академії мистецтв України,
доктор мистецтвознавства, професор*

АНАТОЛІЙ НОВІКОВ (До 80-річчя від дня народження)

Ми домовились про зустріч о десятій в театрі...

А ось і він! Прямує нібито неспішно, але зібрано й зосереджено — ритуальна хода. В американському крилатому капелюсі, довгому світлому плащі, яскравому кашне, недбало перекинутому через плече. Романтичний, дещо консервативний смак. Стрункий, картинний, ніби тільки-но зійшов з голлівудського екрана 80-х — викапаній Клінт Іствуд. Людина без віку, чоловік на всі часи. Надлишком чарівності не страждає, хоча дехто й знаходить його невідпорним. Згусток енергії з холодним блиском в очах, кам'яним виразом обличчя й іронічно стиснутими губами, показною відстороненістю у манері спілкування. Зовнішньо неприступний, зібраний і цілеспрямований. Постава пречудова, авторитет безперечний. Нікому не кланяється й напевне дозволяє собі багато.

Наближається до службового входу. Чутка про його прибуття випереджає реальність його появи. Зустрічають. Навкруги шепочуться: «Не в дусі...». Дехто зникає. Звикнувши до захоплення сторонніх, звично невдоволений оточуючим. Не рахується ні з чийось часом, проблемами, бажаннями. А не отримавши очікуваного, не втратить нагоди похизуватися хльостким, дошкульним афоризмом, болісно зачепивши при цьому чиєсь самолюбство. Та догм не проповідує — він так живе. Далі — пряма мова наказу:

— Очевидно, з причин відсутності таланту багато хто з творців, сідаючи на стілець, починають розгойдувати своє тіло. Їм здається, що у цей час вони схожі на іноземців. Так! На іноземців з острова Папуа, де не знають, до чого ці столи, стільці.

І далі, будьте певні, відповідний оргвисночок з прізвищами і мірою покарання, що в редакції Командора означає «виховальними заходами». Будьте впевнені, зі стільцями у цьому театрі все в порядку, та, іронізує він, стосунки з папуасами на рівні.